

«Этномәдениет пен заманауи технологияны ұштастыру: балалардың ой-өрісін дамыту» әдістемелік кеңес №3

Мақсаты: Халық қазынасын және этнопедагогика элементтерін заманауи цифрлық құралдармен біріктіріп, балалардың дүниетанымын кеңейту.

Баяндама

«Балалардың ой-өрісін этномәдениет пен мультимедиялық технология арқылы дамыту» тәжірибесі.

**ЭТНОМӘДЕНИЕТ ПЕН ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯНЫ
ҰШТАСТЫРУ**

Қазіргі қоғамдағы білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, өскелең ұрпақты заман талабына сай тәрбиелеу. Жаһандану үдерісі күшейген бүгінгі таңда балалардың дүниетанымы ерте жастан цифрлық кеңістік арқылы қалыптасуда. Осы жағдайда халықтың ғасырлар бойы жинақтаған мәдени мұрасын, этнопедагогикалық тәжірибесін заманауи технологиялармен ұштастыру – мектепке дейінгі білім беру ұйымдары үшін өзекті мәселе болып отыр.

Этномәдениет – ұлттың рухани негізі, ал технология – сол құндылықты бүгінгі балаға жеткізудің тиімді құралы. Сондықтан баланың ой-өрісін дамытуда этномәдени мазмұнды мультимедиялық технологиялар арқылы ұсыну педагогикалық үдерістің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

**1. ЭТНОМӘДЕНИЕТ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТӘРБИЕ
ЖҮЙЕСІНДЕГІ ОРНЫ**

Этномәдениет – белгілі бір халықтың тарихи даму барысында қалыптасқан өмір салты, дүниетанымы, рухани құндылықтары, салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары, ұлттық ойындары, ауыз әдебиеті, өнері мен тілдік ерекшеліктерінің біртұтас жүйесі. Ол ұлттың рухани болмысы мен мәдени келбетін айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Қазақ этномәдениеті ғасырлар бойы жинақталған халықтық тәжірибеге сүйене отырып, жас ұрпақты адамгершілікке, еңбекке, ізгілікке, отансүйгіштікке тәрбиелеудің тиімді құралдарын қалыптастырды.

Қазақ халқының тәрбиелік жүйесінде баланы тек білімді ғана емес, ең алдымен тәрбиелі, саналы, ұлттық рухы биік тұлға ретінде қалыптастыру басты мақсат болып саналған. Осы тұрғыда этномәдениет мазмұнында көрініс тапқан үлкенге құрмет, кішіге ізет, адал еңбек, батылдық, сабырлылық, сөз қадірін түсіну, елге қызмет ету сияқты құндылықтар баланың мінез-құлқы мен дүниетанымының негізін қалайды.

Мектеп жасына дейінгі кезең – баланың ұлттық сана-сезімі, рухани-адамгершілік көзқарасы, қоршаған ортаға деген алғашқы түсініктері қалыптасатын аса маңызды әрі жауапты кезең. Бұл жаста бала ақпаратты

қабылдауға өте сезімтал, көргені мен естігенін тез меңгереді және оны өз әрекетінде қолдануға тырысады. Сондықтан дәл осы кезеңде этномәдени тәрбиеге ерекше назар аудару қажет.

Баланың ой-өрісін дамытуда қазақтың ұлттық ойындары, мақал-мәтелдері, жұмбақтары, жаңылтпаштары, ертегілері мен салт-дәстүрлері маңызды рөл атқарады. Ұлттық ойындар арқылы бала қоршаған ортаны таниды, қимыл-қозғалысын дамытады, ал мақал-мәтелдер мен ертегілер арқылы сөздік қоры байып, ой қорыту қабілеті артады. Сонымен қатар салт-дәстүрлерді таныстыру арқылы бала өз халқының мәдениеті мен рухани мұрасын құрметтеуге үйренеді.

Алайда қазіргі заманғы балалардың қабылдау ерекшелігі өзгеріп отырғандықтан, дәстүрлі әдістерді ғана қолдану олардың қызығушылығын толық қамтамасыз ете бермейді. Цифрлық технологиямен өсіп келе жатқан бала үшін көрнекілік, қозғалыс, интерактивтілік маңызды орын алады. Осыған байланысты этнопедагогика элементтерін жаңаша, заманауи форматта ұсыну қажеттілігі туындайды. Этномәдени мазмұнды мультимедиалық технологиялар арқылы беру – баланың ұлттық құндылықтарды жеңіл әрі қызықты түрде қабылдауына мүмкіндік жасайды.

2. БАЛАЛАРДЫҢ ОЙ-ӨРІСІН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ой-өріс – баланың қоршаған орта туралы жинақталған білімдерінің, түсініктерінің, логикалық ойлау әрекеттерінің және танымдық қабілеттерінің бірлігі. Ол баланың дүниені қабылдау деңгейін, ойлау мәдениетін, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуін және өз ойын еркін жеткізе алу мүмкіндігін сипаттайды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ой-өрісін дамыту педагогикалық тұрғыдан жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылған жағдайда ғана нәтижелі болады. Баланың ой-өрісінің дамуы төмендегі негізгі бағыттар арқылы жүзеге асады:

- **танымдық қызығушылық** – баланың жаңа ақпаратқа, қоршаған орта құбылыстарына деген қызығушылығының артуы;
- **ойлау әрекетінің белсенділігі** – салыстыру, талдау, жинақтау, қорытынды жасау дағдыларының қалыптасуы;
- **тілдік қордың молаюы** – жаңа сөздер мен ұғымдарды меңгеру арқылы сөйлеу мәдениетінің дамуы;
- **қиял мен шығармашылық қабілет** – бейнелі ойлау, елестету, жаңа идея ұсыну мүмкіндіктері;
- **себеп-салдарлық байланысты түсіну** – оқиғалар мен әрекеттердің өзара байланысын анықтай білу.

Этномәдени мазмұндағы тапсырмалар баланың ойлау әрекетіне ұлттық сипат береді. Ұлттық ойындар, халық даналығы, ертегілер мен

аңыздар баланы ойлануға, салыстыруға, шешім қабылдауға жетелейді. Мысалы, мақал-мәтелдер арқылы бала өмірлік жағдайларды қысқа әрі мағыналы сөздермен түсінуге үйренеді, ал ертегілер арқылы жақсылық пен жамандықты ажыратып, моральдық қорытынды жасайды.

Мультимедиалық технологиялар этномәдени мазмұнды балаға көрнекі, әсерлі және интерактивті түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Интерактивті тақта, презентациялар, цифрлық ойындар арқылы бала тек тыңдаушы ғана емес, оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналады. Бұл өз кезегінде баланың ой-өрісінің дамуына оң ықпал етеді, себебі ол тапсырманы орындау барысында ойланады, таңдау жасайды, өз әрекетінің нәтижесін көреді.

Осылайша, этномәдениет пен мультимедиалық технологияны бірлестіре қолдану балалардың ой-өрісін дамытудың тиімді педагогикалық негізін құрайды. Бұл тәсіл баланың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, ұлттық дүниетанымын қалыптастыруға, рухани құндылықтарды саналы түрде қабылдауына жағдай жасайды.

3. МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ БАЛА ДАМУЫНДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ

Мультимедиалық технологиялар – мәтін, сурет, графика, анимация, бейне және дыбыс элементтерін бір жүйеге біріктіре отырып, ақпаратты кешенді түрде ұсынуға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық құралдар. Бұл технологиялар мектепке дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне, психологиялық қабылдау мүмкіндіктеріне және танымдық қажеттіліктеріне толық сәйкес келеді.

Қазіргі заманғы балалардың ақпаратты қабылдау үдерісі көбіне визуалды және есту арналарымен тығыз байланысты. Сондықтан мультимедиалық технологиялар арқылы берілген оқу материалы баланың назарын ұзақ уақыт сақтауға, жаңа ақпаратты жеңіл әрі тез меңгеруге жағдай жасайды. Балалар үшін қозғалыстағы суреттер, дыбыстық сүйемелдеу және интерактивті элементтер оқу қызметін қызықты ойын түрінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Мультимедиалық технологиялардың бала дамуына тигізетін негізгі артықшылықтары төмендегідей:

- **Ақпаратты көру және есту арқылы қабылдау** баланың есте сақтау қабілетін арттырады, өйткені бірнеше қабылдау арнасы қатар жұмыс істейді;
- **Зейін мен қызығушылықтың артуы** оқу үдерісіне белсенді қатысуға ынталандырады;
- **Өз бетінше әрекет ету мүмкіндігі** баланың дербестігін, жауапкершілігін қалыптастырады;
- **Ойын арқылы білім алу** баланың оқу қызметіне жағымды эмоционалдық қатынасын қамтамасыз етеді;

- **Қателесіп көру және түзету мүмкіндігі** баланың ойлау әрекетін дамытуға ықпал етеді.

Этномәдени мазмұндағы мультимедиалық ойындар, презентациялар мен интерактивті тапсырмалар балалардың ой-өрісін жан-жақты дамытуға ерекше жағдай жасайды. Ұлттық бейнелер, дәстүрлі ою-өрнектер, халықтық кейіпкерлер мен музыкалық элементтерді қамтитын цифрлық материалдар баланың ұлттық дүниетанымын қалыптастырып, өз халқының мәдениетіне деген қызығушылығын арттырады.

Сонымен қатар мультимедиалық технологиялар балалардың логикалық ойлауын, салыстыру, талдау, қорытынды жасау дағдыларын дамыта отырып, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

4. ЭТНОМӘДЕНИЕТ ПЕН МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҰШТАСТЫРУ ТӘЖІРИБЕСІ

Балалардың ой-өрісін дамыту мақсатында этномәдени элементтер мультимедиалық технологиялармен жүйелі түрде ұштастырылып қолданылды. Бұл тәжірибе баланың танымдық белсенділігін арттырумен қатар, ұлттық құндылықтарды саналы түрде меңгеруіне бағытталды.

Этномәдениет пен технологияны ұштастыру төмендегі негізгі бағыттар арқылы жүзеге асырылды:

- **Ұлттық ойындарды цифрлық форматта ұсыну** – дәстүрлі ұлттық ойындар интерактивті тақта, презентация және цифрлық ойын түрінде ұйымдастырылып, балалардың қызығушылығын арттырды. Бұл тәсіл ойын мазмұнын заманауи форматта қабылдауға мүмкіндік берді;
- **Мақал-мәтелдерді интерактивті тапсырма ретінде қолдану** – балалар мақал-мәтелдердің жалғасын табу, мағынасын түсіндіру, суретпен сәйкестендіру арқылы халық даналығын тереңірек меңгерді;
- **Ұлттық кейіпкерлерді қатыстыру арқылы квест ойындар ұйымдастыру** – балалар түрлі кезеңдерден өтіп, ұлттық кейіпкерлердің тапсырмаларын орындау барысында ойлау, таңдау жасау, шешім қабылдау дағдыларын дамытты;
- **Салт-дәстүрлерді анимациялық бейне арқылы көрсету** – тұсау кесу, қонақ күту, ұлттық мерекелер сияқты дәстүрлер анимация арқылы ұсынылып, балалардың түсіну деңгейі артты;
- **Сұрақ-жауап, сәйкестендіру, таңдау тапсырмаларын интерактивті тақтада орындау** – бұл тапсырмалар баланың логикалық ойлауын, зейінін және есте сақтау қабілетін дамытуға бағытталды.

Осы тәжірибеде мультимедиалық технологиялар баланы оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналдырды. Балалар берілген тапсырмаларды орындау барысында өз ойларын еркін білдіріп, ұлттық

мазмұнды саналы түрде қабылдады. Нәтижесінде балалардың ойлау белсенділігі артты, қоршаған ортаға деген қызығушылығы күшейді және этномәдени құндылықтарға оң көзқарас қалыптасты.

5. ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСТАНЫМДАР

Этномәдениет пен заманауи технологияны ұштастыру үдерісінде педагогтың кәсіби шеберлігі мен әдістемелік сауаттылығы шешуші рөл атқарады. Себебі цифрлық құрал тек көмекші құрал болып табылады, ал оның тәрбиелік және дамытушылық әсерін қамтамасыз ететін негізгі тұлға – педагог.

Тәрбиеші оқу-тәрбие үдерісінде этномәдени мазмұнды баланың жас және психологиялық ерекшеліктеріне сай іріктеп, оны заманауи технологиялар арқылы тиімді ұйымдастыра білуі тиіс. Педагогтың басты мақсаты – баланы дайын ақпаратпен ғана қамтамасыз ету емес, оның ойлануына, таңдау жасауына, қорытынды шығаруына жағдай жасау.

Педагогтың негізгі міндеттері:

- мазмұнды жас ерекшелігіне сай іріктеу;
- ұлттық құндылықтардың мәнін бала тілімен түсіндіру;
- мультимедиалық технологияны мақсатқа сай қолдану;
- баланың белсенді қатысуын, еркін ойын білдіруін қамтамасыз ету;
- жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру.

КЕСТЕ 1. Педагогтың рөлі мен әдістемелік әрекеттері

Педагогтың рөлі	Әдістемелік әрекеттер	Нәтижесі
Бағыттаушы	Сабақ мақсатын нақты қою, тапсырмаларды ретімен ұйымдастыру	Баланың оқу мақсатын түсінуі
Ұйымдастырушы	Ойын, квест, интерактивті тапсырмаларды жүйелеу	Танымдық белсенділік артады
Түсіндіруші	Ұлттық құндылықтың мәнін қарапайым тілмен ашу	Ұлттық дүниетаным қалыптасады
Жетекші	Баланы ойлануға, салыстыруға жетелеу	Логикалық ойлау дамиды
Қолдаушы	Баланың жауабын мадақтау, қателікті жұмсақ түзету	Өзіне деген сенім қалыптасады

